

PROBLEMATIKA CRKVENOG PUČKOG PJEVANJA

Dr Ivan GLIBOTIĆ

Uredba II vatikanskog koncila o sv. liturgiji označuje novo razdoblje za crkvenu glazbu. U želji da Božji puk aktivno poveže s izvorom duhovnog života, svetom Euharistijom, odnosno sa žrtvom sv. mise, Koncil je dozvolio uporabu živoga narodnog jezika u liturgiji, što je vjekovima bilo zabranjeno. Preporučio je i naredio da se obnovi i brižljivo njeguje liturgijsko pučko pjevanje, kako je to bilo u prvim kršćanskim vjekovima, »da glasovi vjernika mogu odzvanjati u pobožnim i svetim vježbama, pa i u samim liturgijskim činima, prema propisima i odredbama rubrika« (br. 118). Pozvao je skladatelje, »neka sastave napjeve koji će se isticati oznakama prave svete glazbe i koje će moći pjevati ne samo veći zborovi pjevača, nego će odgovarati i manjim zborovima te promicati djelatno učešće cijelog skupa vjernika« (br. 121).

Papa Pavao VI. nazvao je ove odluke Koncila »velika novost« i rekao: Treba računati s time, da se je nova duhovna pedagogija rodila u Koncilu i da je ona *velika novost*... Može se dogoditi, da reforme krenu u drage običaje... da zahtjevaju koju žrtvu ne baš ugodnu, ali moramo biti spremni i imajmo pouzdanje. Tu je autoritet Crkve koji tako naučava i koji tako ocjenjuje ispravnost reforme. (Rivista di pastorale liturgica, II str. 263 god. 1965.)

U provedbi je ove reforme došlo na žalost do protivnih stavova većega razmjera i do krize na sektoru svete glazbe, krize, kakve nije bilo sve tamo od Tridentinskoga sabora, kako se u »Osservatore Romano« izrazio pisac izvještaja o međunarodnom kongresu crkvene glazbe u Sjedinjenim Državama, u kolovozu prošle godine. (Osservatore Romano, br. 232/66. str. 2) Ta će kriza proći i naći će se pravi put. Da mi možemo pravilno ocijeniti problem pučkog pjevanja koje se kod nas lijepo razvija, a u nekim našim krajevima na jugu Hrvatske nikad nije ni prestalo, već se kroz vjekove sačuvalo, ukratko ću iznijeti: 1. kako je bilo sa pučkim liturgijskim pjevanjem u kršćanskoj starini, 2. što je u stvari htio Koncil i zašto je donio ovu reformu; 3. u čemu je nesporazum između liturgičara i glazbenika, te 4: naše prilike i naši zadaci u provedbi reforme i širenju crkvenog pučkog pjevanja.

1. Pučko pjevanje u kršćanskoj starini

U prvim kršćanskim vjekovima nije bilo zbora kao skupine. Spominje se samo kršćanska zajednica koja pjeva sama ili naizmjenice sa solistom-psaltesom. On je pjevao tekst psalma, a puk je odgovorao rezponzorij, po prilici kao sada u molitvi vjernika. Kod sv. žrtve puk je pjevao cijeli ordinarij, a promjenljive je dijelove mise pjevao naizmjenice sa solistom. Poslije VII vijeka puk pjeva naizmjenice sa tzv. Schola cantorum koja je bila pravi zbor sastavljen od vještih pjevača koji podržavaju i vode pjevanje puka, a sami pjevaju teže melodije specijalno skladane za njih. Još smo ovdje u jednoglasju gregorijanskoga pjeva. Kasnije, kad je polimelodija došla najprije do skromnih a poslije do visokih umjetničkih destignuća, schole su pomalo stale istiskivati puk s njegovih položaja u crkvenom pjevanju i to je išlo dotle, dok puk nije potpuno zašutio i samo slušao uistinu lijepo pjevanje vještih pjevača. Liturgija je bila u dekadenci, a muzika je trijumfirala, i to baš na polju misnog ordinarija. Stvorena su veličanstvena djela od velikih polifonista do Bruknera i novijih crkvenih skladatelja. Ova su djela, treba priznati, vršila i vršit će i dalje svoj apostolat, iako su, kako se izrazio P. Jungmann, izrasla na tuđem terenu, tj. terenu, koji je pripadao puku, a puk će ga u budućnosti bratski dijeliti sa zborom.

Jedan od odlučujućih razloga da je puk zašutio u liturgijskom pjevanju bio je latinski jezik, koji je od života postao mrtvi jezik, pa je došlo vrijeme kad ga puk više nije razumio, i to ne samo izvan Italije i drugih romanskih zemalja nego ni u njima. Puk ne pjeva ono što ne razumije, ali je ipak pjevao: mjesto liturgijskog teksta, osobito u sjevernijim zemljama, pjevao je na živom jeziku svoje crkvene pučke pjesme, nazvane pučki korali. Tako su nastali i naši hrvatski korali iz Pavlinske pjesmarice, Cithare oktokorde itd. Svakako, pravo je čudo to što su naši hrvatski primorci i na latinskom ili na staroslavenskom jeziku pjevali i misni ordinarij i promjenjive dijelove i onda kada to skoro se nigdje nije puk pjevao. Koncil je dakle ovom reformom, kako se opet Jungmann izrazio, »probudio na nov život svijest jedinstva naroda Božjega, zajednice klera i puka, jedinstva sviju u Kristu. Ove odluke Koncila imaju vrijednost ne za vjekove, nego za milenije.«

2. Smisao i duh reforme

U bogoslužju se susreće Bog sa svojim narodom. Svaki krštenik ima pravo da za očinskim stolom razgovora sa svojim ocem i to svojim jezikom. Koncil je digao sve zapreke dijalogu Boga i njegova puka. Liturgijske čine ne obavlja samo svećenik, ni sam kler, nego kršćanska skupština koja se sastoji od biskupa ili svećenika, đakona, ministranata, pjevačkog zbora i vjernog puka. Svi imaju liturgijsku službu, munus ministeriale. Evo, ovo je Koncil imao pred očima kad je dozvolio živi jezik u liturgiji i kad je obnovio pučko pjevanje.

Koncil nije ni u kojem slučaju potcijenio crkveni zbor ni zbornu muziku, koja se tijekom vjekova uzdigla do vrlo velike umjetničke visine i predstavlja blago kojim se Crkva ponosi i zato naređuje da se čuva i promiče najvećom brigom (br. 114). Izriječno se spominju gregorijansko pjevanje kao vlastito pjevanje Rimske Crkve, i polifonija. Koncil je samo još bolje uputio ovu, recimo, visoku muziku prema svetinji nad svetinjama, prema bogoslužju koje obavlja cijela kršćanska zajednica.

Papa Pavao VI ovako je to prikazao komisijama liturgije i umjetnosti u audijenciji 4. siječnja 1967. Treba da proučimo odnos između liturgije i umjetnosti — imajući u vidu temeljni cilj koncilске Uredbe o bogoslužju, a taj je: da se narodu Božjemu vrati aktivno sudjelovanje u kultu. To uključuje neke norme koje umjetnost treba da usvoji, ako hoće da ostane na sakralnom položaju, kojeg joj određuje katolički kult. (Osservatore Rom. br. 4, 1967, str. 1).

Drugom jednom zgodom sv. Otac je rekao: Pastoralna praksa s jedne strane, a glazbeni genij s druge proslijedit će svoj dijalog koji, mi želimo, da bude prijateljski i plodonosan. Uredba, koja mora napraviti sporazum između liturgije i glazbe, olakšat će sporazum i sve postaviti u red. Nadamo se da će nova suradnja nastupiti između ova dva uzvišena dara ljudskoga duha: molitve i umjetnosti. Napominjemo ovdje ono što je saborska konstitucija »Sacrosanctum Concilium« određila u tom predmetu na čast i liturgije i muzike, samo naglašavajući da pastoralni i zajedničarski karakter liturgijske obnove traži od glazbe i svetoga pjevanja da revidira i usavrši svoje odnošaje sa razvojem svetoga odreda, kakav danas treba da bude, i pruža i liturgiji i glazbi prigodu i upućuje poziv da na polju umjetnosti i vjere postignu nove zasluge i novu slavu: sveta će muzika toliko biti svetija koliko se uže poveže s liturgijskom akcijom. (Osser. Rom. 238, 66. str.).

Međunarodno udruženje svete glazbe, koje je kanonski osnovao Pavao VI god. 1963. i koje ima svoje središte u Rimu, održalo je svoj prvi kongres u Chicagu i Milwaukee prošle godine od 21. do 28. kolovoza. Na taj su kongres došli najbolji stručnjaci za liturgiju i svetu glazbu iz čitavoga katoličkog svijeta. Kongres je u potpunosti odgovorio želji sv. Oca i duhu Uredbe o sv. bogoslužju. Temeljito je proučena tzv. *participatio actuosa fidelium* i sve ono što je iskrsló nakon Koncila u vezi s krizom crkvene glazbe ili protivnim stavovima liturgičara i crkvenih glazbenika. To se najbolje vidi iz programa koji je izveden za svećanih pontifikala tih dana: Na svečanom pontifikalu pri otvaranju kongresa izvedena je prvi put misa Hermana Schrödera iz Kölna s tekstom na engleskom jeziku. Zbor formiran od 85 zborova nadbiskupije Milwaukee izmjenjivao se s pukom, a pratio je veliki orkestar. Efekt skupnog pjevanja zbora i ogromne mase vjernika bio je veličanstven. Kod drugog pontifikala pjevao je puk predvođen od pjevača gregorijanski pjev. Izvedba savršena. Treći pontifikal: *proprium* od Fissingera, a *ordinarium* od Danijela Pinkhama, sve na engleskom. Svi su vjernici sudjelovali u pjevanju izmjenično sa zborovima iz Dallasa i Sact Paola-Minneapolisa. Na četvrtom pontifikalu *proprium* je bio gregorijanski, a *ordinarium* latinska misa u E molu od A. Brucknera. Izveden je još

obilan drugi program liturgijske i koncertne duhovne muzike sa i bez sudjelovanja puka. Izvjestitelj u »Osser. rom.« završava svoj prikaz ovako: »Ovi su dani napora i rada prošli u klimi pune srdačnosti, nad kojom je lebdio zadatak studija i rada u poslu koji je u ova zadnja vremena bio veoma aktuelan.«

U Zagrebu je na dan sv. Cecilije prošle godine organiziran u katedrali »Liturgijski sastanak Božjih pjevača Zagreba«. Tom je prigodom o. Duda među ostalim rekao i ovo: »Iako ostaju zborovima nezamjenjivi dijelovi, zborovi treba da vrate okupljenom Božjem narodu u nutrini crkve njegovu pjesmu. Zbor počinje, podržava, nadopunjuje, ali ne zamjenjuje. Večeras smo vidjeli, kako bi trebao biti ostvaren ideal. (Glas Koncila, br. 24/66). Uzoriti kardinal dr F. Šeper lijepo je i ukratko izrazio misao vodilju ovoga predavanja i problematike o kojoj je riječ: Na zborovima je da pridonesu procvatu svete liturgije time što će potpomoći zajedničko pjevanje i njegovati svoje vlastite uloge (ib). Kratko i jasno izražen stav Koncila prema crkvenoj glazbi!

3. Nesporazumi i polemike

Kad je Pijo X svoji m Motu proprio duboko zaorao u reformu crkvene glazbe, a blagopokojni maestro Perosi stao mijenjati repertoar naslijeđen od svojih neposrednih predšasnika, repertoar koji je mirisao teatrom i svjetskim duhom, nastalo je zaprepaštenje među samim pjevačima starih rimskih bazilika, stvorila se opozicija protiv ove »revolucije« i prošlo je mnogo vremena dok se je uvidjelo da je Pio X imao pravo i da je Perozijska muzika daleko iznad one maestra Cappocita i drugova, koja je ritmom marševa, mazurka, arija i notturna zabavljala i vjernike u crkvi. Iako ne kvadrira usporedba obzirom na duh današnje crkvene zborne muzike, koja je u svakom pogledu na visini, kvadrira obzirom na promjenu onoga što je dosad bilo. Koncil je donio odluku da se dozvoljava živi jezik u misnoj liturgiji, a cijela je klasična literatura na latinskom jeziku. Drugo: treba da puk propjeva u crkvi i preuzme štošta od zbora, a da mu zbor bude vođa i učitelj i treba za puk skladati laganu i jednostavnu muziku. Dakle umjetnička dekadencija! Iskrsla je opozicija.

U Rimu izlazi glazbeno informativno glasilo pod imenom: Cappella Sistina. Ona donosi polemične članke i dopise iz Italije i iz inozemstva protiv onih koji navodno krivo tumače Uredbu o sv. bogoslužju i previše nameću taj »populizam« i živi jezik, bacaju u pozadinu i zaborav latinski jezik i neprocijenjeno blago zborne muzike, klasične i moderne. Prigovara se da se pod velom Uredbe o sv. bogoslužju propagira diletantizam i stvara nered i konfuzija. Ima i vrlo oštirih napada, ali ima i realnih primjedaba. Nije mi svrha da ulazim u ovu polemiku, nego samo da je spomenem, ali je sigurno, da će se naći zajednička platforma u duhu same Uredbe, koja se neće povući, nego će se iskristalizirati praksa koja odgovara interesima Crkve u ovim vremenima. Na kongresu liturgijsko-muzikalnom u Fribourgu god. 1965. P. Jungmann je završio svoje predavanje ovim riječima: »Ne treba se čuditi da je

reforma, koju je donio Koncil izazvala u raznim krugovima liturgijskih glazbenika formalnu pometnju. Ova pometnja temelji se ne na činjenici da je pokopana jedna velika prošlost, nego jer sada počinje jedna velika i nova budućnost. U novim prilikama i na novi način crkvena će muzika pomoći da Crkva budućnosti bude još u većoj mjeri onaj znak među narodima o komu je govorio prorok (1. c).«

4. Naše prilike i zadaci

Veliki je procent naših župa upućen na pučko pjevanje i zaista puk pjeva u našim crkvama. Kako i gdje je moguće. Ja sam skladao jednu pučku misu i ona, pošto je veoma lagana i sva je pučka, bila je dobro primljena. Tako sam došao u vezu sa brojnim svećenicima i sestrama koje vode pjevanje i uvjerio se, da se kod nas mnogo radi na tomu da cijeli puk pjeva u crkvi. I to ima velikog efekta. Kao primjer navodim selo Baškuvodu kod Makarske, gdje ja ponešto surađujem sa ovdje prisutnim revnim župnikom o. Anđelkom Šimićem. Tamo zaista pjeva cijela crkva. Predvodi mladost, koja skoro skoro sva ide u crkvu. Na kraju ću vam sa magnetofonske vrpce demonstrirati ovo pjevanje. Baškovočka crkva nalazi se na morskoj obali, gdje se u sezoni nađe, zabavlja ili prolazi do 6 7 i više hiljada kupača turista. Ima ih sviju mogućih narodnosti i vjera. Zajedničko pjevanje puka u crkvi na svakodnevnoj večernjoj misi nevjerovatno privlači taj svijet. Naravno tu je sve na visini: i čista crkva i ministranti i kratka svakodnevna propovijed i dnevno pristupanje zajednice na sv. pričest. Prošle godine bili su tamo npr. braćni drugovi iz Trsta, obadvoje liječnici specijalisti. Oni su naučeni na visoku muziku, koncerte i kazalište, a i sami su muzikalni. Rekli su, da nigdje nisu tako nešto lijepa doživjeli, a u stvari čuli su vrlo skromnu muziku. Da, ali tu je muziku pjevala zanosno cijela župska zajednica i to djeluje.

Drugi primjer. Dva gospodina iz Sarajeva bila su sa familijom isto tamo. I zapazili su to pjevanje i ostalo u crkvi i bili stalni gosti crkve. Pred nekoliko dana oni su prolazili svojim autom primorskom magistralom i došli u Makarsku. Bilo je to u subotu. Sjetili su se, da je sutra nedjelja i željeli su obnoviti doživljaj iz Bv. pa su se vratili istu večer 12 km natrag u Baškuvodu, i to samo radi pjevane sv. mise. I bili su vrlo zadovoljni, kako su to sami izrazili.

Kako da mi provedemo u praksu to pjevanje puka? — Treba najprije odabrati laganu skladbu i to naučiti svoj pučki zbor. Kada zbor nekoliko puta otpjeva, recimo, tu misu, upozori se puk na to, da bi bilo lijepo kad bi i on pjevao bar neke dijelove. Pučki dio npr. u mojoj pučkoj misi. Treba onda među puk postaviti nekoliko pjevača ili pjevačica ili pjevača koji će započimati i voditi pučku dionicu. Tako će stvar sigurno uspjeti. Mnogo je ljepše kad se pjeva u dijalogu: zbor — puk, negoli kad svi pjevaju sve. Ja sam npr. u Splitu izveo svoju pučku misu u crkvi sv. Dominika tako da su bogoslovi centralnog učilišta visoke bogoslovije pjevali iz kora zborni dio, a dolje među puk

smo postavili oko 70 časnih sestara, koje su pjevale s pukom dionicu puka.

Na kraju ću vam reći, da mi je u radu oko pjevanja i s pukom i sa zborovima bilo najteže to što nisam imao zgodna priručnika da ga dadem u ruke pjevačima, nego se je prepisivalo i mučilo na razne načine, a prepisi su bivali često toliko pogrešni, da se je svašta pjevalo i skladaše skoro preinačivalo. Uz problem dobrih zborovođa, kojega će pomalo rješavati naš vrijedni Institut za crkvenu glazbu u Zagrebu, ovo pitanje priručnika za naše prilike spada u prvi plan. To me je potaklo, da sam se dao na posao i do koji mjesec će izaći iz tiska praktičan priručnik za zbornu i pučko pjevanje, kao mali kantual sa naslovom: *Pjevajmo, braćo kršćani! oko 250 stranica, bit će 4 žive mise i jedna za pokojne, melodije, za promjenjive djelove, nedeljna večernja misa sa antifonama i himnom koralnim i jednostavnim pučkim, te pjesme za cijelu crkvenu godinu. Priručnik će biti vezan u karton i u platno.*

Braćo svećenici! Cantate Domino et benedicite nomini ejus! Jedan vrlo važan dio našega pastoralnog rada povezan je sa pjevanjem. Posvetimo mu puno pažnje i ljubavi i Bog će blagosloviti taj rad, a naši će vjernici pjevati Gospodinu radosna srca.

SUMMARIUM

Concilium Vaticanum II. actuam participationem fidelium in actione liturgica generaliter, et in cantu sacro specialiter commendavit, eoque lini usum linguae vernaculae permisit atque decrevit, novamque periodum in historia cantus sacri aperuit. Auctor cantus populi historiam meminit, praesertim illam cantus communitatis cristianae tempore sanctorum patrum usque ad institutionem »Scholae cantorum«, causasque illustrat, quae populum ad silentium in ecclesia coegerunt.

Constitutio liturgica artem musicalem, cantum gregorianum atque poliphoniam classicam praesertim, fovendam atque custodiendam esse vult ita ut inter artem hanc populique cantum concordia atque consensus vigeat. In hac materia plura dicta et vota s. P. Pauli VI. papae enumerat ita etiam ordinem et acta congressus internationalis musicae sacrae Chicagi et Milwaukee anno elapso celebrati juxta mentem concilii gesta gaudet.

Dissensiones postconciliares inter musicos et liturgicos quosdam viros eorumque argumenta notat, simulque optat actionem fraternam, quam s. Pater concordem ardentem vult, quod eventurum brevi tempore praevidet.

Cantus liturgicus apud populum Croatarum mirabili modo et absque interruptione usque ad hodiernam diem servatus, post concilium ut magis atque magis floreat, in votis nostrorum episcoporum, sacerdotum atque fidelium est.